

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmentetlen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petitsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyílttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A zsidó hierarchia, — Vallás, erkölcs, dogma és szertartás — A moszkvai rendőrség üzelmei. — A zsidók Chinában. N. E.-től. — Tárcza: A márczius 17-diki rendelet. Gr. V.-től. — Történelmi adatok Grosz Viktortól. — Iskola és nevelés: Néhány megjegyzés. Rosinger Mártontól. — Levelezések. Aeskulaptól. — Irodalom. — Különlélek. — Szerkesztői posta. — Hirdetés.

Az új évnegyed közeledtével kérjük tisztelt előfizetőinket, sziveskednének az előfizetést ideje korán megújítani, hogy a szétküldésben fenakadás ne történjék. Valamint eddig, ezentul is rajta leszünk, hogy lapunk alakilag és tartalmilag t. olvasóink igényeinek mindenben megfeleljen s mert az a célünk, hogy a család nőtagjai is élvezettel olvashassák, a jövő negyedtől kezdve nagyobb zsidó novellákat is fogunk közölni.

A zsidó hierarchia.

II.

Mégis csak jámbor emberek azok a hyper-orthodoxok; minden cselekedetök, még a leggonoszabb is magán hordja a vallásosság bélyegét. Nem csoda tehát, hogy a szóban levő merénylet sem nélkülözi ezt.

Valamint az isteni kinyilatkoztatásban, ugy a jámbor férfiak nyílt föllépésében is az első az „én vagyok!“ A hatalom az övék; kívülök nincsen más; nevök, tekintélyök s a mit ezzel fedeznek hozzáférhetetlen, ellenőrizhetetlen. Valóban nem tudjuk, mit csodáljunk inkább, e férfiak merészségét és ravaszságát, vagy hiveik, követőik ostobaságát. Értjük, ha valaki isten dicsőségére vagyonát, sőt életét is fölláldozza; de ember kedvéért önként rabszolgaságot vállalni, azt fölfogni képtelenek vagyunk. Ez nem más, mint örültség, az ily állapotba pedig józan ember bele nem képzelheti magát.

A szóban levő szabályzat, melynek némely főpontját mult cikkünkben bemutattuk, a többek közt még egy pontot tartalmaz, mely a község vezetését a rabbinak biztosítja, az előjáróságot pedig csak egyszerű végrehajtó közeggé degradálja. A 60. §. ugyanis azt mondja.

„Das Recht der Gemeinde, ihre Religions- und Kultusangelegenheiten selbst zu ordnen, zu leiten und zu verwalten, überträgt sie dem von ihr frei, ohne alle äussere Einflussnahme zu wählen, oder bereits in der Gemeinde angestellten Rabbiner und anerkennt ihn hiermit als ihr geistliches Oberhaupt, als ihr geistliches Organ und ihren ausschliesslichen Vertreter nach Innen, nach Aussen und den Behörden gegenüber in allen

religiösen und rituellen Angelegenheiten zu welchem dem Verwaltungsrath, gar keine Einflussnahme zusteht.“

E pont a rabbit oly kivatallal ruhazza föl, minőt a zsidóság egyáltalában nem ismer. Az egyház- és egyház-fő fogalma, mint már említettük, sem a zsidók tanával, sem történetével össze nem fér, ennek fölfedezése Schreiber érdemes, de egyszersmind tudatlanságának tanujele, mert mutatja, mily kevésbé ismeri a zsidók tanát és történetét. A rabbi nem mint lelkész áll a laikussal szemben; hisz a jámborok által oly gyakran hangoztatott „Schulchan-aruch“ elég világosan mondja, hogy a rabbi minden funkcióját a tudós laikus is végezheti anélkül, hogy jog-consequentiájuk legkevésbé alteráltatnék.

A szabályzat értelmében nincsen többé joga a községi előjáróságnak sem hivatalnokokat alkalmazni, sem az iskolákat és jótékonyági intézeteket kezelni; mind ezek a rabbi jogkörébe tartoznak. A községi előjáróság tehát csak arra való, hogy a pénzt előteremtse, melyet a rabbi kénye kedve szerint elkölthet.

A rabbi tehát a szabályzat szerint ugyan azt a szerepet viszi, melyet a középkorban a zsidógyűlölők vittek. A középkori zsidógyűlölők ugyanis csak azért túrték meg a zsidóközségek alakítását, hogy legyen zsidó képviselő, melyet a zsidó-adó behajtásáért felelőssé tehessenek. Ugyan ily viszonyban áll a község által választott és fizetett rabbi a szabályzat értelmében községéhez és a községi képviselőnek egyedüli föladata az, hogy a rabbinak a különféle intézményekre kért összegeket rendelkezésére bocsássa. Az ily határozat elfogadásával öngyilkosságot követ el a község; kérdés tehát valjon az ily határozatokat szentesíteni fogja-e az osztrák kormány?

Igen érdekes még a 40. és 42. §§., melyekben mind azok megfosztatnak választói joguktól, kik a vallástörvényt valamiképpen megsértik, minek megítélése persze ismét csak a rabbinak a dolga, ki illeténa választói jog megadása és megvonása fölött is határoz. Mi természetesebb mint az, hogy a rabbi kegyéből lett választók csak arra adják majd szavazatukat, kit a rabbi akar s ennél fogva csak oly emberek juthatnak majd az elnökségbe, kik a rabbi dudolása szerint fognak táncolni s neki a község zsarolásában segítségére lesznek. Ehhez járul még a 46. §. határozománya, mely szerint a választási bizottság 8 emberből áll, kik közül a község

kettőt, a rabbi pedig hatot választ s e bizottság egyszersem mind fölszólamlási bizottságként is fungál.

Az eddig fölhozottakból már elég világosan kiderül, hogy a tervezet megtestesítése által a községi előjáróság a rabbi adóvégrehajtójává lesz, a község önálló működése pedig teljesen lehetetlenné válik; az ily szabályzat nem eredményezhet mást, mint a községi autonómia megsemmisítését és a községek feloszlatását.

És ki az a rabbi, a ki a község fölött abszolút hatalommal fog uralkodni? Mily biztosítékot nyújt a szabályzat az önhatalmulag uralkodó rabbi tulkapásai ellen, s micsoda minősítés követeltetik az ilyen községe fölött hatalmaskodó személyiségtől? A község és rabbi közti viszályokban rabbikból álló bíróság ítél; a rabbi minősítésére elégséges az orth. zsidók által korifeusoknak elismert 3 rabbi bizonyítványa, illetve oklevele. Hogy kik ezek a korifeusok s kiket illet ezeket olyanoknak elismerni, arról nem szól a szabályzat. Talán még sem azokat a szellemes (vulgo szeszes) nagyrészt az állatiaságig alásülyedt chaszidimokat? S ki legyen az a korifeus? Talán a vilnai rabbi, ki bűvészeti mesterségével a népet demoralizálja, hogy magát minél jobban megszedhesse? Vagy talán Schreiber ur maga az a gáon? Meglehet, hogy választói, kik magukat a birodalmi tanácsban képviseltetik általa, annak tartják, de az igazi zsidó tudósok, a talmudisták egészen ellenkező véleményben vannak felőle.

Ezek tehát azon híres szabályzatnak fővonásai, melyet a krakkói rabbi jámbor társaival együtt kifőzött, azt mondják, hogy Reich Ignácznak, a magy. orth. zsidó iroda elnökének is nagy része van benne. Elhiszszük, hisz annyira hasonlítanak a szabályzat pontjai eddigi üzelméhez, hogy akár sötétben is rá lehetne ismerni, hogy

az ő keze is ott volt. De ép azért ismételve figyelmeztetjük a magyar szabadelvű zsidóságot, hogy ne várja be a veszélyt, előzze azt meg kellő óvintézkedésekkel, mert valamint a gyermek kezében a kés, a tudatlan és fanatikus ember kezében a hatalom vészthozó.

Vallás, erkölcs, dogma és szertartás.

II.

Első közleményünkben kimutattuk, hogy a hit szükségképeni folyamánya az emberi természetnek és az emberiség létének, boldogságának éltető eleme, a miből következik az, hogy bármily magas fokon álljon is a tudomány s a műveltség, a vallásosságnak mindenkoron meglesz a maga jogosultsága s hiu ábránd marad azon eszme, hogy jöni fog egy idő, a midőn a vallás mint olyan a tudomány fáklyája elől végkép s örökre eltűnik.

A vallás a poesis legmagasztosabb terméke. Miként a költészet a legprosaibb légkörben is fentartja magát: s nem egyszer olyannak kedélyöket is megragadja, a kik látszólag csak a „realis“ és „kézzelfoghatóért“ élnek halnak s legfeljebb a kor viszonyai szerint nyer vagy vesz nemességében, úgy a vallások is változnak; ő nekik is van történetük; a kor igényei s uralkodó eszméi szerint alakulnak, fejlődnek, de a vallásos érzület lényegében soha ki nem vész.

A vallások azonban nem szorítkoznak kizárólag a hitre. Az erkölcsi fogalmak hosszú sorozata is helyet foglal azok tartalmi körében.

Az erkölcsök vagy is azon elvek, melyek az embert akaratában s cselekvésében vezérlik, alapjában véve nem természeti törvények. A rossz és jó, a jog és jogtalanság az illő s nem illő, nem állandó, általános és változhatlan fogalmak, nem úgy mint a természeti törvények, melyek örök igazságokként mindig egyek s semmi féle változásnak, fejlődésnek nincseuk alávetve. A történelem s ethnographia bizonyítja, hogy különböző népeket, különböző időben más más gyakran a legellentétesebb erkölcsi fogalmak

TÁRCZA.

A márczius 17-diki rendelet.

(Francziából Gr. V.)

(Vége.)

Blum Dávid feszesen állt, egyik kezével katonásan tisztelgett, míg a másik kezében a császártól kapott érdem-keresztet, tartotta; annyira meg volt hatva, hogy még szava is elállott, feje zugott, szive hevesen dobogott, midőn bajtársai nevéen szólították, úgy tűnt föl neki, mintha álomból keltették volna fel. De csakhamar egy aggasztó körülmény foglalkoztatá fölháborodott lelkületét. Nem messze egy kozák csapat tűnt fel, melylyel nemsokára a kis francia őrség tusába keveredett. Kétségbeesett bátorsággal harcoltak a francziák Dávid vezérlete alatt, de végre meg kellett magukat adni. Dávid megsebesülve fogságba hurczoltatott Moskvába, hol súlyos kínzások- és gyötörtetéseknek volt kitéve, míg egy napon Sibiériába kísérték. Ott az Uralhegység egyik bányájába került, a hol ismét oly zsarnoki bánásmódban részesült, hogy arra a művelt embernek még kifejezése sincs.

A ki ezen sirba leszállott, az már lemondott nevérol, hazájáról, családjáról, szóval megszün lenni, mert léte a kényszer-munka és kancsuka által lesz tönkretéve. Az óriási területen alig volt 100 élő ember, kik már mindnyája az erkölcsiség- és emberi érzettől meg valának fosztva, kiknek élete csak sanyaru tengődésnek mondható. A száműzött számára nem volt barát, nem család, egyedül a ke-

szerves könnyek és dühös fogcsikorgatás, mire kinzói kész-teték, voltak vigasztalói. E szerencsétleneket már mi sem fűzte a világhoz, mint a viszontlátás fonala, mely napról-napra vékonyabb lett. A hóhérnak szánt áldozat, igájában görnyedt, míg ki nem dőlt, azok felszabadításáról a kronika nem beszélt, mert rövid idei fogság kioltja életüket.

Blum Dávid 28 évet töltött a földalatti munkánál, de ezen 28 év alatt soha sem panaszkodott, neheztelt vagy esett kétségbe, mert érzelmét, a sok fájdalom megaczelozta, szive pedig már sokkal inkább meg volt sebesülve, hogyszem azon újabb sebek érezhetőek lettek volna.

Egy napon, midőn mindennapi munkáját a már megszokott megnyugvással vegezné, a felügyelő azt jelenti ki, hogy „szabad.“ Istenem, mily szó ez egy 28 évig fogságban kinlódó emberre nézve szabadnak lenni! miért 28 évig folyton imádkozott, tehát azt gondolná az ember, hogy Dávid örömeiben magánkívül lett e felszabadító szó hallatára. — Nem. — Blum Dávid csak nézett a felügyelőre még pedig oly mód, mint a ki azt mondja, hogy nem értem, mit akarsz. E szó „szabad lenni“ már végkép elmosódott emlékezetében és inkább az emberi ösztöntől vezéreltetve távozott a bányából.

Hogy hova — azt maga sem tudta; csak azon csodálkozott, hogy egyedül jár-kelhet, tartózkodhatik a hol neki tetszik, szemlélheti az eget a mikor csak kedve tartja, szive tuláradt e szokatlan örömtől. Áldotta az esőt, a szelet, de még a hideget is, hisz mind ezeket régóta nélkülözötte. Nemsokára visszanyerte helyes eszméletét és érzetét.

Szegény gyürü, erővel akart elválni a társadalom láncczától. Borzadt a gondolattól, hogy egyedül áll a földön és

vezérelték működésükben. Az erkölcs, mint ilyen a socialis életből fejlődött s a szerint nemesbült. Miként a jog nem egyéb, mint a létért való küzdelemből folyó fölénye az erősebbnek a gyengébb felett, ugy a többi erkölcsi fogalmak is az együttélés folytán megkivánt kötelességek, melyeket a társadalmi lénynek az önfentartás érdekében szabadságának megszorításával a közjóért saját feleivel szemben teljesíteni kell. Természetesen e kötelességek az „erkölcsiség“ tekintetében nagyon viszonylagos becsüek: a társadalmi viszonyok s szükségletektől függnek. Minél fejlettebbek a társadalmi viszonyok, minél műveltebb valamely nép, minél inkább emelkedik ki a kötelezettségi érzet azon szűk körből, a melyből s a mely miatt létre jött, s terjeszkedik az egész emberiségre, annál tökéletesebbek s annál nemesebbek sőt annál egységesebbek lesznek az erkölcsi törvények. De nemcsak a társadalom kényszeríti az egyént, hogy saját élvezetvágyát s elsőségi törekvését a közjónak alárendelje, a hit maga is lényegesen korlátozza az egyént szabad akaratóban s cselekvésében. Egy magasabb gondviselői hatalomban való hit, azon nézet, hogy egy láthatlan lény vagy, akár többen is intézői sorsának a jó s rossz kútforrása, okvetlenül maga után vonta azt is, hogy ezen fő lény kegyének megnyerése, illetőleg csapásainak elhárítása végett saját életmódját s magaviseletét e szerint rendezze be.

S miként a társadalomban a legerősebb, legidősebb, szóval a legtekintélyesebben központosult minden hatalom, minden tisztelet s őt ismerték el az egyes egyének bírájoknak, főnöküknek s vezéröknek, vagyis az erkölcsös társadalomnak ő lett elismert feje, ugy lön ama láthatlan lény is a világrend forrása s az egyének erkölcsi életének szabályozója s láthatlan törvényhozója. Ezen felfogás folytán jutottak az erkölcsi fogalmak a hit körébe. Így bővült az istenségre vonatkozó képzet az erkölcsi fogalmakkal.

E tekintetben legrégibb a persa dualistikus vallás, mely legkorábban hozta összeköttetésbe az isteni hitet az erköcsi világrenddel. S ki tagadhatja, hogy épen az által. Hogy ama láthatlan lény lön az erkölcsi rend feje s törvényhozója a legjótékonyabb s leghathatósabb befolyást gyakorolt az így bővült vallás az erkölcsök fejlesztésére s ne-

mesbitésére. Ez bebizonyításra nem szorul, elég hivatkozzom a „tiz parancsolatnak“ az isteni hit elismerése után következő 9 pontjára s a zsidó és keresztény vallásnak első s legfontosabb, legjellemzőbb erkölcsi alaptételére: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.“

Bonafide.

A moszkvai rendőrség üzelmei.

(Rendőrök, kik rabolnak, gyilkolnak és zsidókat üldöznek.)

Moszkva, márc. 5.

Pár nap előtt az itteni „Telegraph“ feltűnő helyen szenzációs közleményt hozott két rendőr rablótámadásáról, melyet azok egy itteni gazdag kereskedő Lepjoskin kertésze ellen intéztek. A kirablottat tizenkét sebbel a fején a legközelebbi rendőr-állomásra vitték, de itt az épen kártyázó rendőrtiszt megtagadta a rendőri jegyzőkönyv fölvételét. A súlyosan sebesült embert ekkor emberbarátok a rendőrorvoshoz szállították, ez azonban szintén megtagadta az orvosi segélyt, mert éjfél után nem akart álmában háborgattatni. A sebesült áldozat ama megjegyzésére, hogy orvosi segély nélkül meg kell halnia, a szivtelen, orvos azt válaszolta: „Ha meghal, eltemetik.“

Ez eset részleteit rajzolva így írja a nevezett lap: „Tehát a rendőrség rabol és gyilkol. Nehéz elhinni, hogy az elbeszélte bűntény Moszkva város területén s nem Szibéria valamely nagy erdőrengetegében történt. Azt még csak el lehet képzelni, hogy rendőrök közt rablók és gyilkosok vannak, de ha egy rendőrtiszt a félig agyonvert embert azzal kergeti el küszöbéről, hogy a kazemattákba csukással fenyegeti, az oly rendőrtisztre nem lehet illőbb kifejezést használni, mint hogy ép oly haramia, mint az alárendelt rabló rendőrök. Vagy nem gazember-e, nem épp oly gonosztevő-e, mint a rablók, az oly orvos, a ki a halálos kinban vergődő embert orvosi segély helyett a paphoz küldi?“ A cikk végül apellál a város legfőbb hatalma: a főkormányzó jogérzületére.

egy pillanatig azon gondolkodott, hogy jobb lenne neki talán visszatérni a munka- és kancsukához, a hol 28 évig töltötte élete virág korát; de egy gondolat varázsként hatott lelkére, felvillanyozta tetterejét, bátorságot öntött belé, mi egy pillanatig sem hagyta el; és fáradságos vándorlásán egyedüli utazó botja, nemes keblének egyetlen társa, iránytűje, kalauza, vezércsillaga, mind ez a „haza“ volt.

Végre hosszú és fáradságos vándorlás után, 1840-ben egy decemberi napon szülővárosába érkezett; elkeseredve emlékszik vissza, mily reménytelt kebellet távozott Elsassból, rózsás színbe látta a jövőt, mely a fiatalságot édesgeti, — és hogyan tér vissza — háta görnyedt, teste törődött, szeme homályos és lépése ingadozó. Körültekintett a partról és elbámult; mert mint állították, hogy ő visszaérkezett, de nem ismert szülőföldjére, nem az atyai házra, sem a diófára, mely alatt oly gyakran menedéket talált a nyár tikkasztó hevében. Hova lett az élénk kis forrás, mely mellett gyermekkorában társaival annyit futkosott? Mi lett a zöld folyondárral, mi házuk homlokzatát élénkíté? és a kert — gyermekjátékai tanuja, — a virágok, melyekből Sarah jegyese számára annyiszor szakított? Oh! mind, mind eltűnt; a faluból kis város lett, gyárak keletkeztek, az egész külseje megváltozott; Dávid 28 év után először érez forró könnyeket pilláin, könnyeket, melyek az elmúlt szenvedések és az elmulasztott 28 év fájdalmaikat siratják. A helység lakossága is megváltozott; az öregek elhaltak és a fiatal nemzedék elvonult tőle, a Blum nevet végkép elfelejtették és ismeretlen volt; Dávid senkit se talált ki kezét fogott volna vele, senkit, ki csak kérdezte volna hogylété-

ről, vele nem törődtek. Ezért, midőn szülői sirján imáját végezte, Párizsban vette utját, a hol épen a nagy császár temetkezési ünnepére készülődtek.

Deczember 14-én ért a fővárosba, leverten a fáradságtól, gyötörve a hideg és éhségtől, irományok és pénz nélkül, azt sem tudva, hogy mitevő legyen. Sokáig tévelygett e nagy város utczáin, gyakran oldalba löketve azoktól, kik a nagy császár dicsőségéről beszéltek és a kik figyelembe sem vették azt a férfit, a ki hajdan a nemzeti dicsőség egyik bajnoka, most pedig a nyomortól testben lélekben megtörve, ment el mellettük.

Elérkezett az éj, nem volt neki hova fejét lehajtsa, egy színház bejáratának kövezetén keresett menedéket és miután ruházata silány volt, jobban fázott, mint Szibériában. Nem alhatott és a homályban azt gondolta, hogy a szél azt suttogja neki: „Mit keresel még te itt?“ mire való még az élet, midőn már meg vagy győződve szerencsétlenségedről? Minek éled tul egyedül atyádat, anyád és jegyesed, bajtársaidat, tiszteidet; munka sincs, mi reményedet táplálná, senki, ki téged e világon védelmezne! Mind ez azért, mert egy napon a megcsalt fejedelem a zsidókat az emberiség törvényéből kizárta, mert a zsarnokságot az igazságnak elébe helyezvén, ugyanakkor megfosztotta szerencsésök és gyermekeiktől; végre azért, mert a szabadság gyilkos fia, elég merész volt anyai örökségét kizárólagosan sajátjává tenni . . . . .“ Ezen pillanatban számtalan torok kiáltá: „Éljen a császár!“ E felkiáltások meglepték Dávid füleit és megdöbbsent, mint az utas, ki egy követ emel fel s alatta kigyót lát, mely egyenesen feléje öltögeti fullánkját: ez egy csapat volt, mely korán fölkel, a hadastyán felé

Ez nem is maradt hatás nélkül. A főkörmányzó jelentést tétetett magának a hajmeresztő esetről s a gazokat nyomban elzáratta. A vizsgáló bíró az iratokat már áttette az ügyészséghez s nem sokára megérjük azt az érdekes esetet, hogy a rend s a személy- és vagyonbiztosság közegei rablógyilkosok gyanánt fognak a vádlottak padján ülni.

Még mindenki e botrányos esetről beszél s máris más eklatáns rendőri önkény hire terjed el. A vörös kapu közelében, tehát a város közepén egy négy személyből álló kis társaságot csavargók támadtak meg. A megtámadottak egyikénél rendőrsíp volt s azzal vészjelt adott. A rendőrök megjelentek s a helyett, hogy a gaz támadókat tartoztaták volna le, elfogták a megtámadottakat — csendháborítás czimén, mert egyikük a vészjel, a rendőri szabályzat ellen vétett. Ez az ügy is bíróság elé kerül, de nem a rendőrség, hanem a rendőrsíp tulajdonosa fog vádlott gyanánt szerepelni.

Hasonló esetek sem tartoznak a ritkaságok közé, de legtöbbször nem kerülnek a nyilvánosság elé, mert még mindig nagy azok száma, kik fölöttébb respektálják szent Hermandadot. A be nem avatott ez ázsiai állapotokért persze a rendőrség főnökét teszi felelőssé. Pedig nem helyesen tenné. A mi rendőrfőnökünk éjjel-nappal talpon van, hogy alárendelt közegeit kötelességük teljesítése körül ellenőrizze. Rendőrtisztek elbocsajtása, közrendőrök megfenyítése napirenden van. Mégis oly rossz a rendőrség. Jankowski tábornok a legjobb akarattól van áthatva, minden panaszra nézve hozzá férhető, de a legjobb akaratot is megbénítja a meggyökeresedett korrupció. A rendőrség sok mulasztásáért az államrendszer is fefelős. Máshol ugyanis a rendőrség hivatása csakis a város rendje és biztonsága felől gondoskodni, míg itt temérdek idejét nyeli el az utlevél- és igazolvány-ügy, utczatisztítás és más tisztán községi dolgok felügyelete. Az utlevél-ügy a rendőrség Achilles sarka. A rendőrfőnök Argus-szemekkel ellenőrzi e ressortot egy vallásfelekezett — a zsidók — nagy boldogtalanságára. Ezeknek nagyon rosszul megy a dolguk Jankowski alatt. Mint igazságszerető emberre, reá nézve csak a törvény mérvadó. Ez megszorítja a zsidók tartózkodási szabadságát s Jankowski végrehajtja az utolsó pontig.

A helyett, hogy Moszkva lakóit lopás, rablás s egyéb 800 ezer főnyi lakosság s folyton növekvő proletárság mellett kikerülhetlen bajok ellenében igyekeznék megóvni, — a rendőrség folyton zsidóra vadászik. A zsidók által lakott helyeken csaknem minden éjjel megjelen a rendőrtiszt, közrendőrök és dvornikok kíséretében, fellármázza a nyugvókat, előkéri az utleveleket, jegyzőkönyvbe veszi a név, állás, foglalkozás és hitvallás adatait s ha a tartózkodás joga nem mutatható ki, elveszi az utlevelet s távozási parancsot kézbesít helyette. Tegnap 80 zsidó kapott ily ominózus parancsot s este az izr. templomban gyűjtést rendeznek számukra. A tartózkodási törvény szigorú alkalmazása épen Moskvában hajt legkevesebb hasznot az államnak vagy társadalomnak, míg a kereskedésre határozottan káros. Moszkva egész kereskedelme a déllel, Lengyelországgal, Lithvániával, Kurlanddal stb. a zsidók által közvetítettik, kik nem élveznek honossági jogot s eddig csak a rendőrség kegyelméből éltek itt. Most a rendőrség félszigoru főnöke azért üldözi hevesebben a zsidókat, a kiknek kiutasítása nyilván pétervári parancs folytán történik — successive; ma egypárt, holnap többet s úgy tovább csinján, hogy a külföldi sajtó meg ne tudja s Anglia és Amerika valamiképp ismét meetingeket ne rendezzen.

Az orosz kormány által kinevezett bizottság, melynek főadata a zsidók társadalmi viszonyainak megvizsgálása, munkálatait befejezte és a fölterjesztett határozati javaslatban a többek között ajánlja, hogy vetessék el tőlük a szesz ital mérési jog, a falvak és kisebb helységekből utasítsanak ki, nemkülönb a községi hivatalnokok választási jogától fosztassanak meg (választhatók eddig nem voltak) sőt oly városokban is hol a lakosság legnagyobb része zsidó, azonban engedessék meg a zsidóknak a Kaspi tenger melletti letelepedés, de a kormány minden kedvezménye vagy segélye nélkül. Erre nézve az „Israelit“, a következő megjegyzést teszi: „Oroszországban, hol ezelőtt csak nemesek és hűbéresek laktak, a viszonyok azt eredményezték, hogy több mint egy millio zsidó foglalkozik a szesz italok gyártásával és annak kimérésével. Egy tollvonással ezen millio most koldusbotra kerülne, valamint a zsidóknak

vette ujtát, hogy az utolsó tisztelet jelét mutassa be azon hősnek, ki bálványa volt; az öreg katona is a csapathoz csatlakozott és elbámult azon megható látványon, mi az elysei mezőkön tárult föl előtte. A párizsi nép a gyászünnepeyre meghiva, csakhamar csoportokban jelent meg, mely minden kis teret elfoglalt és minden bejárat körül új meg új sor képződött, míg végre egy élő cordon a Tuileriákat az Arc-Etoillal kötö össze. Miként a nagy tenger medencze, a melybe zugva ömlik vagy husz folyó, minden rend, minden osztály képviselve van ezen gyászos ünnepeynél és feledve lön minden harag, minden gyűlölet e nagy férfi ellen és egyedül a történelemnek hangos szava, lebegett ezen óriásnak sirja fölött, kit az emberiség csak akkor értett meg teljesen, midőn már az élet kialudt belőle.

Ezen magasztos látvány Dávid eszméjét forrongásba hozta, érzeménye, melyet eddig szívében táplált megnyílt a könyörületességnek, miként a fekete felhőkkel telt boltozat, melybe hirtelen egy napsugár nyomul be; emlékezetébe idézte vissza a császárnak, ama megindulással mondott szavait: „Megcsaltak!“ és meghajtván magát e szerencsétlen francia hős előtt, áldozatképp felajánlotta, hogy megbocsátja neki a szenvedéseket, mikkel sujtotta, elfelejti az iránta táplált gyűlöletet és szent ihletségtől elragadtatva fölkiáltott: „Oh te isteni sugarakkal övedzett császári csillag, neked is az égből le kellett hullani, neked is száműzetésben kellett meghalni, neked, ki királyokat járshalagon, és a népeket lánczon vezetted! Óriási lény, egykoron az egész földet árnyékkoddal akartad befödni és most lekeltt mondanod még sz. Ilona kopár sziklájáról is! Nem, nem merészlem siratni, fájdalmas, szerencsétlen élte-

met, mert a te szenvedéseid fölülmulják mindazt, mit ember eltűrhet: miként tőlem, úgy tőled is elrabolták kedvezésedet, miként az enyém, úgy a te neved is be lön szennynevezve a szenvedélyek izgatta rágalmaktól, miként én úgy te is kihült szívvvel, megdermedt karokkal térsz vissza és a nagy czászár, a nyomorult zsidóval, utoljára találkozik, a szabadság, türelem, és igazságosságnak ujjalag szentelt talaján, mert a gonosz törvénynek léte rövid, egyedül a szabadság, türelem és igazság örökkévaló. . . .“

E pillanatban megkondultak a város harangjai versenyezve az ágyuk dörgésével, a dobok tompa pergése hallatta gyász hangjait, a melyekbe a rézkürt hangjai vegyültek és százezrek ajkairól hangzott: „Itt van!“

Leirhatatlan, amit Blum Dávid a jelenetnél érzett, térdre borult és sirt, csendesesen imádkozott, végre fáradtság- és éhségtől megtörve összerogyott: a látvány megtekintésére összegyűlt tömeg aléltan találta az öreg katonát, a diadaliv szomszédságában levő oszlop mellett.

Másnap olvasni lehetett az ujságban. A tegnapi események alkalmával egy nyomorult és idegen kinézésű embert találtak az Elissei-mezőkön, nem tudni, valjon a hideg, éhség vagy a néptolongásnak lett-e áldozata. Korházba vitték, de minden ápolás sikertelen maradt, mert még az éjjel meghalt. Kezében egy kis csomagot tartott, szoritva, melyben a becsület-rend keresztje, Napoleon arcsképe és egy összegyűrt papírszeletke volt, melyről nagy nehezen csak e szavak voltak olvashatók. A zsidókra vonatkozó császári rendelet 1808 márczius 17-ike . . . . .

a helységekből való kiüzetése kimondhatatlan nyomort szülne. Több város és faluban a zsidók képezik a lakosság nagyobb számát, tehát ezekből több ezer családot kergetnének ki, házaik, földjeik és egyéb ingatlanaik értéktelenné válnának. A zsidótól megtagadják, hogy a földje terméséből élhessen, törvényen kívül helyezik és páriákká alacsonyítják. Nem választhatnak, midőn polgártársaik saját előjáróikat választják. A határozat többi pontja is csak gúny, mert hogy telepeghetnének le a zsidók oroszország valamely tartományába a kormány segítsége nélkül? Az idézett lap azon reményét fejezi ki, hogy a cár ily barbárizmust nem fog szentesíteni, mert az egész művelt világ föl szólalna ily határozatok ellen.

A zsidók Chinában.

Stromer Th., egy chinai barátjától, a ki Peckingben végezte tanulmányait, tudori czimet nyert és azután Európában a nyugoti műveltséggel megismerkedett, igen érdekes tudósításokat kapott a chinai zsidókról. (Auf der Höhe, II, 3; 466 l. köv.) A levél kivonatban következőképen hangzik:

Nan-tschang-fu. 1881 október havában.

Midőn Chinába visszatérendő elbucsuztam Öntől megígértem, hogy hébekorba élményeim felől tudósítani fogom. Ezzel megkezdem a levelezést és remélem, hogy chinai nyelvtudományaiból még emlékezetében maradt anynyi, hogy egyes kifejezéseket, a melyeket angolul vagy francziául nem adhatok, meg fog érteni.

Utazásomat minden baj nélkül tettem meg és legjobb egészségben találtam családomat. Most Európában szerzett tapasztalataim feljegyzésével foglalkozom, hogy azokat mint „Siau-shwo“ közzé tegyem. Ha a mint remélem a könyv itt oly feltűnést fog okozni, mint az Ön világában viselem és „Pien-tsi“-m, (kontyom) úgy a sikerrel megleszek elégedve.

Különben mind jobban kezdem érteni, hogy kontyunk feltűnőnek tetszik Önök előtt, de Európában sokkal több egyéb különösebb dolog létezik, noha nem mutatkoznak ily kézzelfoghatón (na-cho.) Gondoljon p. az u. n. zsidókérdésre. Ez is, félreértés veszélye nélkül mondhatom, ilyen egy „Pien-tsi“, melyet a zsidóelleneségek (tsang-ni) viselnek, csak hogy kabátjuk alatt elrejtve, hogy ne lássák. És ha alkalmilag napfényre kerül, kevésbé ártalmatlan a mienknél s sokszor a türelmetlenség (tu-si) mérgével van itatva. Itt Chinában a legkülönbözőbb fajok és vallásfelekezetek léteznek, a melyek békésen el vannak egymás mellett. Zsidók is élnek közöttünk, már igen hosszú, hosszú ideje, a miről Európában vajmi keveset tudnak. „Tiao-king-kiao“ azaz „idegtépő felekezetnek“ nevezik. Különös név nemde? Majd eredetét nyomozom és az eredményt tudtára fogom adni. Ugy öltözködnek, mint mi s csak vallásos szokásaikban különböznek a többi lakosságtól. Minthogy nálunk mindenkinek szabadságában áll abban hinni, a miben épen akar, mint felekezet, minden támadás ellen az államtól védelmeztetnek.

Történeti könyveink szerint körülbelül kétszáz évvel a keresztény időszámítás előtt jöttek a „Tiao-king-kiao“ a Han-dynastia uralkodása alatt Chinába. Kai-Fong-Fouban, Ho-nang tartomány fővárosában zsinagógával is birnak, melyet di-pai-sse-nek neveznek, s a mely sok chinai és héber feliratot tartalmaz. Ezen templomban van egy különvált hely, a melyre csak a főpaprak szabad lépnie. Ezen zsidók állítása szerint, őseik Juda királyságából származnak és hosszú fogság után kerültek Chinába, a hol szívesen fogadták. Itt legtöbbször Ho-nang tartományában élnek a mohamedán lakossággal vegyítve egyetértésben és a kormánynál nyilvános hivatalokat viselnek. Isteni tiszteltük alkalmával, a melyet rendesen szombatban tartanak, eltakarják arcukat valami átlátszó szövettel és a törvényt

olvassák. Az ájtatos a „Ta-king“-et vagy a szent könyvet a támara teszi, a mely mellett egy Mula vagy előimádkozó áll, a ki arra figyel, hogy egy szót sem hagyjanak el. Általában szegények az itteni zsidók és számukat sem lehet biztosan megállapítani.

Ez minden, a mit az itteni zsidókról tudok. Noha kevés, mégis érdekelní fogja. Mutatni fogja önnek, hogy a zsidók bevándorlása Chinába (l. v. Risthofen könyvét Chináról) régebben történt, mint rendesen gondolják s hogy ezen vallásfelekezet már körülbelül két évezred óta lakik közöttünk békében és bátorságban. Európában sok üldözést (chui-kan) kellett szenvednie, a minélfogva elkülönítés (fen-kai) és kölcsönös elidegenedés következett be. Ezen üldözések, melyek utóbb ismét kezdődtek, nekem mint a Confucius-féle tan hívének (Sheng-kiau) annál érthetlenebbeknek látszanak, minthogy épen a keresztény vallás megtiltja azokat. Szent könyvük is meg van nekünk chinai nyelven és abban az van megírva, hogy a legmagasabb parancs az, a mit szeretnek s a mit a i-nak neveznek.

N. E.

Történelmi adatok.

(Folytatás)

Ezekből világosan kitűnik, hogy a zsidók hazánkban a tizenkettedik században minden törvényes megszorítások nélkül, mint teljes jogu polgárok laktak. Sőt midőn már az üldöztetések a külföldön úgyszólván óriási mérveket öltöttek és kivándorlásra lettek kényszerítve, nálunk szíves fogadtatásban részesültek. De ez csak addig tartott míg oly nemzeties érzelmű és erős fejedelmek ültek a trónon mint I. László, Kálmán, III. István, III. Béla. Azonban II. Endre alatt, midőn már az egyház hatalma és befolyása nálunk is mérvadó volt, mire az aranybulla is mutat, akkor, midőn oly király ült a trónon, ki a főnemesség és papság hatalmát nem tudta eléggé ellensúlyozni, ki annyira gyenge volt, hogy maga szentesítette meg azon törvényeket, melyek saját hatalmkörét korlátozták, kényszerítve volt engedni a pápa befolyásának, kinek az albingensek kiirtása, a zsidók térítése volt egyedüli és főtörekvése.

A zsidókra nézve a 13-ik század a nyomor és kínzások sarkkövét képezi, soha ennek előtte oly iszonyatos üldözéseknek és gyötrelmeknek nem voltak kitéve mint ez időtől fogva. Spanyolországban, hol a zsidók a legmagasabb méltóságokra emelkedtek, hol a legkiválóbb diplomatikai ügyek vezetésével bizattak meg, hol a zsidók a műveltség legtekintélyesebb közegei voltak, 1212-ben szinte a méltatlanság és gyűlöletnek áldozatai lettek az úgy nevezett toledói üldözés alkalmával, mely az üldözések hosszú sorának elsejét képezi. A zsidók iránti gyűlölet és izgatás akkor már annyira ment, hogy VII. Lajos és Ágost Fülöp francia királyok nemcsak hogy megtiltották keresztény dajkát tartani, de még a szülésznőknek is szigoruan el volt tiltva zsidó asszonynak segélyt nyújtani.

Angliában hol Langton canterburi érsek a királyra földnélküli Jánosra nagy befolyást gyakorolt, daczára annak, hogy ennek előtte János a zsidóknak kiváló szabadalmakat adott, persze pénzért, most szigoru rendeleteket bocsájtott ki ellenük.

Mind az akkori üldöztetések főbujtogatója és indítója III. Incze pápa volt, (1198—1216) a ki a lehető legnagyobb állhatatossággal és erőfeszítéssel folytatá ezen az emberi jogot taposó művét. A Vatikán hatalmas királyának, ki királyokat emelt és buktatott, ki koronákat és országokat osztogatott és követei, kémei és szerzetesei által vérszomjas ájtatoskodásukkal egész Európát az Atlanti tengertől Constantinápolyig, a Középtengertől egész a Jeges oceánig igába tartá, a kis zsidó nemzetség száka volt szemében, mert tiszta vallásuk és okos fölfogásuk által a római tulhatalomnak halgatag ellenzői voltak.

1215-ben tartatott a laterani zsinat, melyre mintegy 1200 egyházi és világi követ jelent meg, föladatául tüzet

ki a mohamedánok, albingesek és zsidók elleni harczot. A zsidókra vonatkozó határozatok közül legsértőbb volt, hogy elrendeltetett, miszerint a zsidók telkeikről szinte tizedet tartoznak a klerus számára szolgáltatni és minden családfő meg azonfelül évenként hat dénárt; továbbá megtiltatott minden fejedelemnek zsidót bárminemű hivatalra alkalmazni. De a legnagyobb sérelem, mit a zsidók ellen a zsinat elkövetett az volt, hogy szigorúan megparancsolta, miszerint a zsidó minden keresztény államban mindenkor megkülönböztető öltözetet viseljen; minden férfi 12 éves korától fogva kalapján, a nő pedig fátyolán egy különös színű foltot.

Mit látunk ez időben Magyarországon? — a zsidókat nem üldözik, nem sanyargatják, még jogaikban sem sértik; és ha II. Endre nem szorult volna az egyháziakra az arany bulla 24-ik pontja*) sem jött volna létre, mint hogy annak fogantatása valóban el is maradt.

Gr. V.

ISKOLA ÉS NEVELÉS.

Néhány megjegyzés.

B. lapja 7. számában „A hitoktatás a zsidó iskolákban“ cím alatt egy cikk jelent meg, melynek utolsó része egyik hasonló cikkemre vonatkozik; erre a különböző nézetek és felfogások felderítése céljából b. engedelmével röviden reflektálok.

Ama cikk t. írója azon jóakaró tanácsot adja, hogy „ne takargassuk saját hibáinkat“ stb. Épen ezen okból tartom szükségesnek a köztünk elharapódzott, meggyökeresedett hibákat, erkölcsi visszaéléseket, minél sűrűbben és nyíltabban ostorozni, a helyes irányu vallásosság és szabadelvű erkölcsi akarat fegyverével lassankint kiirtani. De ezt nem az ilyen magam-féle embereknek, hanem az arra hivatottnak kellene tenniök.

Nem a gúny szavai voltak az általam elmondottak, hanem a felebaráti és különösen hitsorsosi szánakozás és részvét hangja, csak hogy tetszetősb, barátságos színezetű alakban, nehogy nagyon sértők legyenek. Nem kívánunk mi elleneinknek fegyvert szolgáltatni, nem is rágalmazunk, hanem mint zsidó elmondjuk, elpanaszoljuk zsidónak — az igazságot. Hiszen én magam is zsidó vagyok testestül, lelkestül, zsidó vallásunkat mint valamennyinek ősanját, kutyáját holtig hiven szeretem, pártolom, tanítom, mint a zsidóság boldogulásának és életképességének alapkövét és főfeltételét mindenek fölött becsülöm. És épen azért nagyon helyén találok, a lapban a zsidó ügyek közlönyében nemcsak az általam jelzett, hanem általában minden létező rossz intézmény, előítélet vagy hamis vallási elvre való utalását, itt azok minden oldalról való tüzetes megvitatását. Erősen megvagyok róla győződve, hogy nyájas, jóakaró hangon történendő felszólamlások által a sötét nézetek köde, ha lassan is, de mindinkább oszolni a káros következményü cselekményekre való hajlam gyérülni, és gyengülni fog.

Sem vallástalanság, sem pedig a héber tudományokban való tudatlanság nem mondatta velem azon, igaz, kissé csipős, de őszinte, minden túlzástól ment szavakat.

Nem lehet azon elvitatni t. cikkiró által felhozott ama, elég sajnos, való igazságot, hogy számos tanító nem bírja a tőle joggal megkívánható héber ismereteket sem pedig hivatásához illő vallásos életet nem folytat. (De nem is ilyen tanítókról szoltunk.) Előbbi körülményre nézve megjegyezni valóm az, hogy nem a tanítóra, hanem az őt képesítő közegekre háramlik a méltó vád és felelősség, utóbbi tényre nézve pedig az, hogy nagy baj, ha a tanító vallástalan; mindazonáltal sok tanítót ismerek, kik soha vallásos szertartást nem gyakorolnak, de a vallási érzelem,

*) Lapunk 10. száma.

a zsidóság és a szentírás iránti szeretet még sem hiányzik belőlök s ezeknek tettlegesítését szent kötelességöknek tartják.

És ez föltételezhető minden tanítóról, ki egyébként hivatásának tudatában él.

Az én szerény nézetem az, hogy a tanító vallásos v. vallástalan élete az elemi iskolás gyermekre majdnem egészen hatástalan és következmény nélkül való; csak a szülők vallásos szoktatása és az azok által beléoltott vallási érzelem fogamzik meg benne.

Én legalább több példát tudok reá, hogy vallással mit sem törődő, de máskülönben jellemes, derék, lelkiismeretes tanítók tanítványai — ha szülők vallásos élete egyébként kifogástalan volt — vallásosak maradtak nemcsak érzelemben, de cselekedeteikben is. *)

Végül azonban nagyon helyeslem t. cikkiró azon nézetét, hogy a tanítók hibáit se takargassuk, hanem azok módja és érdeme szerint mindenütt és mindig kimondjuk és megrójuk megkérelhelhetlen szigorral — ha igazok.

Rosinger Márton.

LEVELEZÉSEK.

Kolozsvár, 1882. február 20.

Tisztelt szerkesztő ur!

A b. lapjában megjelent „A hitoktatás a zsidó iskolákban“ című cikk arra késztet, hogy a szent ügy érdekében az ezt illető helyi tapasztalataimat elmondjam. Orvosnövendék levén, nem fogom ez ügyet szakszerűen tárgyalni, hanem saját meggyőződésem szerint észleleteimet ecsetelni.

Hála nevelésemnek, melyben a szülői házban részesültem, nem szüntem meg tanulmányom mellett sem zsidó lenni. Nevelésem vallásos iránya párhuzamban haladt a világgal; igen természetes tehát, hogy minden vallási scepticismustól ment maradtam, miért is igazi zsidóvá nevelkedtem. De ép azért csakhamar feltűnt előttem az az álszenteskedés, melyben sok helybeli fanatikus zsidó vallásosságát kitüntetni véli, mik annál nagyobb indignatiót szültek bennem, mert ez üzelmekben szent hitünk megfertőztetését láttam. Tulajdonittassék tehát felszólalásom ezen körülménynek, mely azt nekem mint zsidó állampolgárnak s főképp pedig mint öngondolkozó, a scepticismustól és előítéletektől ment hitfelekezeti t. gnak mintegy kötelességemmé teszi e becses lap 6-dik számában „Benedictus“ névvel alájegyzett „Tolle causam“-ot lehetőleg elősegíteni. Szerény véleményem szerint a zsidó nemzet és vallása hasonló a kellő szervezettel bíró államhoz. Hogy az állam jogait érvényre emelhesse, az állam nevezetre aspirálhasson, okvetetlen szükséges, hogy egy általánosan elfogadott és használt nyelve legyen, mely által minden egyes polgára intézményeiről és rendeleteiről tudomást vehessen. A magyar, mihelyest nem él a magyar nyelvvel, megszűnt magyar lenni, ugy a vallásos zsidó is, ha a héber nyelvet legalább némileg nem bírja, megszűnt igazi zsidó lenni, mint már bölcs Salamon is mondja: *החיים והמוות ביד השון*, „החיים והמוות ביד השון“ Mert valamint az állam élete és halála az állami nyelvben rejlik, ugy a zsidó vallás élete és halála is a vallás nyelvében rejlik. A „בשנתה“ is tesz ugyan említést arról,

*) Szerintünk mi sem hat annyira a tanítványra a tanító példájánál. Ennélfogva nem osztozkodhatunk cikkiró abbeli nézetében, hogy a tanító vallástalan élete a gyermekre nem hat. A gyermek éleszemű s nem csak a tanító cselekedetét, hanem mozdulatait is meg szokta bírálni s utánozni. A felekezeti tanítónak tehát semminemű okot nem szabad arra szolgáltatni, hogy a tanuló őt vallástalansággal vádolhassa s erkölcsi hibáira rámutathasson. A lapunkban közölt vitákból és a hozzánk beküldött, de nem közölt dolgozatokból, melyek a hittanításra vonatkoznak, azt vesszük észre, hogy csakugyan rothad valami Dániában. Utána fogunk járni a dolognak, hogy az ügy állásáról való képet szerezhessünk magunknak s nyert tapasztalatainkat egész meztelenségökben közzé is fogjuk tenni.

Szerk.

hogy az ima minden államban az illető állam nyelvén végeztessék, de e törekvés célhoz nem vezetett. Nem maradt tehát egyéb hátra, minthogy a héber nyelv maradt meg szertartási nyelvnek. S miután az ima csak akkor teszi meg kellő hatását, ha megértjük, törekedjünk oda, hogy az imádkozási nyelvet megértsük. Már pedig, a hasonlatot továbbra is fentartva, sajnos még kimondani is, hogy a zsidóság legnagyobb része nemcsak hogy a héber nyelvet alaposan nem érti, de még fogalma sincs róla. Hogyan lehet tehát olyantól vallásosságot kivánni, kinek a vallásról, sőt annak nyelvéről fogalma sincsen. A hittanítás legelső kelléke volna tehát a héber nyelv tanítása. Már most az a kérdés, honnan szerezheti a gyermek az e nyelvbéli ismereteket? Erre nézve bátor vagyok a vonatkozott cikk írója által — persze hivatásánál fogva kiméletesen kimondott a kép. hittanár urakat illető véleményt egész nyíltan tovább fejtegetni. Nekem sem szándékom személyeskedni vagy a sértés nyilait ártatlanokra lövelleni, de az ügy fontosságát szem előtt tartva mintegy kötelességemnek tartom e tárgyban is néhány szót kockáztatni. A zsidó gyermek, akár városi akár falusi, hébernyelvi ismereteit a hitközség tanítójától kell hogy nyerje. Tudjuk pedig azt, hogy mind a magán, mind a községiskolai tanítók kiképeztetésüket a képezdében nyerték. Hogy taníthatnák azonban ezek a zsidó vallást és héber nyelvet, ha maguk is vagy képezdei tanáruk közönyösségénél fogva, vagy a mi szintén előfordul, sőt nálunk egy időben már létezett is — a képezdei hittanárnak e tárgyban való tudatlansága miatt csak cseppenként részesültek a vallás mannájában. Kell tehát, hogy első sorban a hittanár urak értsék szakmájukat s aztán úgy adják elő, hogy a saját szárnyára bocsátott tanító hivatásának a szó szoros értelmében megfelelhessen. Vegyük tekintetbe, hogy egyetlenegy tanító kezébe ezer meg ezer gyermek kerül, kiket, hogy jó polgárokká nevelje, mindenekelőtt vallásos emberekké kell tennie; mert ha az utóbbiak kötelességüknek kellően meg nem felelnek, nemcsak a vallásfelekezett, hanem az állam és emberi társadalom iránt is vétkeznek, s az utókor megvetését és átkát méltón vonják magukra. Nálunk, hol sokáig igen szomorúan állottak a zsidó hitoktatást illető dolgok — hála a képezdei igazgató gondoskodásának utóbbi időben jobb körülmények állottak be. Nem rég ugyanis a hitközségi iskola derék vezetője, Ilkovicz Sámuel lett képezdei hittanárná kinevezve, ki noha a fanatikusok részéről sok üldözésnek és kellemetlenségnek van kitéve, mégsem tántoríthatja meg céltudatos s alapos működésében. Mind a mellett elég sajnos, hogy ilyen embernek kell a valódi „amharazem“-ektől szenvednie. Nem egyszer történik, hogy aziránt interpellálják, miért oktat oly „gojis“ módon. Hitetlennek, gonosznak mondják, ki a növendékből „Apikoreszt“ csinál, s nem szünek meg minden módon ez őntudatos oktatás ellen tiltakozni. Utóbbi időben betiltották a „dik-dik“-et, olyan érvekkel állván elő, mik valóban nevetségesek s a bornírság legnagyobb fokáról tanuskodnak. Szolgáljon a következő epizód e vakosdiak üzemének csekély példájául: Néhány hóval ezelőtt egy a „בֵּר מַצְוָה“, „Maftir“-ra készült nevezett hittanárnál. A Hafthora olvasása úgy sikerült, hogy bárkit kielégíthetett, mégis egyike a nagytudományos férfiak közül e syllogismussal állt elő: „Jó az, a mi tetszik“; de e „Maftir“ nekem mint „tudós“ embernek, nem tetszik, tehát nem is jó! Sapientis satis! Az ilyen okoskodás csak egy homályfi fejéből kerülhet ki. — Valjon lehet-e ily emberek között a vallásról és hitoktatásról szó? A mit a gyermek az iskolában talán elsajátított magának, oda haza az élet iskolájában, a gyermek tulajdonképeni iskolájában leromboltatik a szülők elavult scepticismusa által; s így megvalósul a közmondás: „Mit a vámon nyer, elveszít a réven.“ Igyekezünk tehát okulva a káros következményü multon, a vallástanításra és az azt megelőző héber nyelv tanításra kellő gondot fordítani. Igyekezünk oda hatni, hogy a képezdénél, honnan a tanítók kikerülnek, a vallástani tan-

székre oly erők alkalmaztassanak, kiktől elvárhatjuk hogy jó magot vetve, reményt nyújthatnak jó termésre is. Én bizton hiszem s remélem, hogy teljesülni fog nagy költök ama jövendölése, mely szerint:

Még jöni kell még jöni fog
Egy jobbkor, mely után
Buzgó imádság epedez
Szívezrek ajakán . . . .“

Aesculap.

I R O D A L O M.

Dr. Leimdörfer Dávid nordhauseni rabbitól megjelentek a szerkesztőségünkhöz beküldött következő munkák:

1. **Chinuch Bar-mizwa**, Anleitung zum Barmizwa-Unterricht. Ára?

2. **Gotthold und Moses**, ein Männer-Bildungsverein. Zugleich eine zeitgemässe Antwort auf die unzeitgemässe Judenfrage. Ára 50 fillér.

3. **Kurzgefasste Religionslehre** der Israeliten Ára 80 fillér.

4. **Die kürzeste Darstellung der nachbiblischen Geschichte.** Ára 1 marka.

Továbbá beküldetett hozzánk: Az első aradi betegsegélyző- és temetkezési-egylet igazgatási jelentése és számadási kimutatása 1881 évről.

E jelentés, mely Neumann Ármin aradi igazgató-tanító tollából folyt, ki, úgy látszik, ez egyletnek nem csak titkára, hanem lelke is, világosan mutatja, hogy az ily féle egyletek lelkiismeretes kezelés mellett nagy áldásuk a szegény szenvedő emberiségre nézve és csak akkor tévesztik célukat, ha nem a humanitásnak, hanem mint több hasonló főv. egylet, egyes emberek ambíciójának kielégítésére szolgálnak eszközül.

Pestalozzi válogatott paed. munkái XIII. füzet Zsengeri Samutól. Ára egy-egy füzetnek 50 kr.

Rendszeres magyar nyelvűtan felső népiskolák, polgári és középiskolák aaszínatára, Führer Ignácztól. Ára 50 kr. Kapható Tettey Nándor könyvárúsnál Bpsten.

תורת ההינך לפני ישראל Erziehungsllehre für Israeliten.

Zur praktische Anleitung zu einer religiös-sittlichen Erziehung und Unterweisung der Kinder. Nach biblischen und paedagogischen Quellen bearbeitet von Israel Singer, autor. Rabbiner, Klassenlehrer an der izr. Hauptschule und Religionslehrer am Obergymnasium zu Sátoralja-Ujhely.

Ez utolsó két mű tüzetes és szakszerű bírálatát legközelebb hozzuk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Kitüntetés.** Király ő felsége Gelsei Gutmann Vilmost az ipar és kereskedelem előmodítása valamint a közügyek terén kifejtett tevékenységeért királyi tanácsossá nevezte ki. —

— **Az orosz kormány** elrendelte, hogy oszlassák fel a zsidó művelődési intézeteket s tegyék nekik hozzáférhetőbbé az általános intézeteket. Ezen intézkedés által a zsidók társadalmi Separatismusát akarják megszüntetni.

— **A pesti aut. orth. izr. hitközség** 4 osztályu népiskoláját föntartani képes nem lévén, a részére folyóvá tett 300 frt állami segély fölemelése iránt beadott kérvényére Békey tanfelügyelő indítványára a bizottság határozatilag kimondta, hogy a mintszterim az állami segély fölemelésére kérendő föl, ha pedig ezt tenni hajlandó nem volna, az élvezett segély megvonását indítványozza a közíg. bizottság, mivel ily összeggel a hitközség a kor követelményeinek megfelelőleg iskoláját berendezni képtelen. Tudunkkal a helybeli aut. orth. zsidó hitközség, mely az anyaközségtől

elszakadt, külön papot és kántort tart el. Ha ilyenekre van pénze, akkor kell, hogy iskoláját is fentarthassa. Szerintünk azonban ezen iskolára egyáltalában nincsen szükség; van elég városi iskola, hol gyermekeiket ép úgy tanítanák, mint a többi bejáró zsidógyermekeket. A héber tárgyak oktatása céljából pedig elég, ha egy melamedot tartanak.

— **A francia ev. alliancz elnöke** a következő levelet intézte az izraelita alliancz központi választmányához; Paris 1882 márczius 1. A már 30 év óta fenálló evang. alliancz francia fiókegylete nevében, mely egyletben hazánk különféle protestans felekezetei vannak képviselve, fordulunk önökhöz. Rövid szünet után újból való egyesülésünk alkalmával készetve érezzük magunkat önök előtt kinyilatkoztatni, mily nagy fájdalommal és megütközéssel vesszük észre az Európa bizonyos vidékein újból fölébredő zsidógyüleletet és zsidóüldözést, melyek a történet legszomorubb időpontjaira emlékeztetnek: majd fosztogatásra uszítják a népet, majd a törvényt akarják olyképen módosítani, hogy a zsidók minden emberi jogoktól megfosztassanak. Mi csak szívbéli és lelkiismereti kötelességet teljesítünk, midőn az ily eljárás ellen protestálunk és hitfeleink iránti teljes rokonszenvedés kifejezést adunk. A Hugonották utódjaira nézve könnyű a zaklítottakkal rokonszenvezni. De máskülönben is csak keresztényi dolog az oly cselekedetek és tendenciák ellen protestálni, melyek a magát keresztényinek nevező civilizacio szellemének homlok egyenest ellenkeznek. Gustave Monod, elnök.

Zsidó egyetemi rektor. A „Kreuzzeitung“ rossz néven veszi, hogy a greifswaldi egyetemen Bereudtet, a német jog tanárát választották meg rektornak, ki igen derék, tiszteletreméltó férfiú csak hogy — zsidó. Ellenjelöltje Kremer tanár volt, ki igazhitű keresztény. A „Kreuzzeitung“ elvárja a kormánytól, hogy e választást nem fogja megerősíteni.

— **A londoni „Alliance Israelite“** képviselője a napokban ideérkezik s az illető zsidóság több küldöttével tovább utazik Palesztinába, hogy ott a kivándorolni készülő zsidók számára földet vásároljanak.

— **Szinassy-Schiller S. M.** cambridgei egyetemi tanár, ki tudvalevőleg magyar ember, a nagy meting alkalmával nagyobb szabásu beszédet mondott, melyből a következőket közöljük: kiemeli, hogy ő az orosz zsidókat mint a lengyel királyság egykori lakóit jól ismeri, tudja, hogy mennyire szorgalmasak, mértékletesek, könyörületesekek és vallásosak és nem lehetne rájuk nihilizmust bizonyítani. Dicséri I. Miklós czár uralmát, de korholja II. Sándort valamint utódját, kinek kötelességében állna a mulasztásokat jóvá tenni. Noha az orosz kormány nem törődik sem az angolokkal sem egész Európával, de az egy isten, ki mindenkor segédkezet nyújtott a szenvedőknek, az üldözött orosz hitsorsosai imáját is meg fogja hallgatni.

Szerkesztői posta.

L. D. Nordhausen. Küldeményét köszönettel vettük. A mint megjelennik azonnal elküldjük a lapokat.
N. Á. Arad. Köszönjük becses ígérését; számítunk rá. Nem távollétem, hanem a pénzkérdés képezte az akadályt. A jó akaratot tett gyanánt tekintem. Majd máskor tán jobb sikerrel.
H. Ign. Székesfehérvár. Várjuk a birálatot, már jövő számunkban szeretnők közölni.
K. S. Sátoralja-Ujhely. S könyvének birálatát jövő számunk fogja hozni. Hát az ön kalamárisa kiszáradt már?
Sch. B. Rájecz. Nem kételkedtünk jó indulatában és csak sajnáljuk; hogy hiába fáradozott. Fogadja köszönetünket azon kívánságunk kíséretében, hogy óhaja minél előbb teljesüljön. A dolgozatra nem sokára rá kerül a sor.
P. MI T. Lök. Mai számunk mindkét kérdésre megadja a választ. A debreczeninek nem kell.
B. M. Adán. Valóban már nem tudjuk, mit ígértünk. Mert szavunknak ura is szeretnénk lenni, kérjük, írja meg.

„A párisi czipőhöz.“ Valódi orosz bagaria csizmák, Vizhatlanságáért jótállás.

Schwarz József.

Károly-körut, Károlykaszárnya 17. szám,

ajánlja gazdagon felszerelt czipő gyári raktárát nagyban és kicsinyben, saját készítménye által legjobb és legolcsóbb árunak elismerve, alapítottatott 1866, évben.

Hölgyek számára:

Kommod czipők finom bőr vagy ebelasztingból	1 frt 20 krtól	1 frt 50 krig
Divatos kommod czipők bőr vagy ebelaszting vagy csokorral vagy diszitással	1 „ 70	2 „ 20 „
Regatta legfinomabb oberlaszting divatos és elegans	2 „ 40	2 „ 60 „
„ finom szalon-lakból ugy szinte eberlaszting vagy kesztyü bőrrel legujabb készítés	2 „ 70	2 „ 90 „
Eberlaszting zügos topán rámás talppal 6“ magas szárral	3 „ 40	4 „ — „
Legfinomabb kesztyübőr topán Szalonlak boritékkal 6“ magas szárral	4 „ 50	5 „ — „
Igen finom zerge vagy Chagrin topán 6“ magas szárral	3 „ 40	3 „ 90 „

Urak számára:

Kommod czipők igen finom bőrből	— „ 90	5 1 „ 20 „
Legfinomabb mainczi borjubőr zügos topán	4 „ —	4 „ 50 „
Borjubőr topán erős kettős talppal munkások számára	3 „ 50	3 „ 80 „
Regatta Lak vagy borjnbőrből	4 „ —	4 „ 50 „
Szalonlak vagy borjukid zügos topán divatos és varrott talppal	4 „ 50	5 „ — „
Zerge vagy Chagrin topán erős talppal	4 „ —	4 „ 50 „

Legnagyobb választék leány és gyermek czipőkben, ugy zizinte legdivatosabb ránczos csizmák mindenféle nagyságban. Vidéki megrendelések mérték vagy mintaczipő szerint utánvét mellett pontosan teljesítenek. A t. cz. közönség saját érdekében kérik „A Párisi czipőhöz“ czimtet figyelembe venni. Részletes árjegyzék bérmentve beküldetik.

Bámulatos olcsó áron

ajánlja dúsan felszerelt vászon, divatarú és különösen kész női ruha raktárát a tavaszi idényre,

Pfeifer Vilmos, Kerepesi ut 6. sz.

„a kék csillaghoz“

Árjegyzék- és mintákkal kívánatra díj nélkül és bérmentve szolgál.

Női divat bzikkek nagy választékban.	
<p>Fogyasztási árak</p> <p>leszállított szabott árak mellett</p> <p>Tárgyak:</p> <p>12 pár szövött félharisnya . . . . . 1 frt 6 pár kötött „ dologházából . . . . . 1 „ 12 darab zsebkendő színes széllel . . . . . 1 „ 6 darab „ finom „ . . . . . 1 „ 6 pár divat gallér . . . . . 1 „ 3 pár „ kézelő . . . . . 1 „ 1 darab színes creton ing . . . . . 1 „ 1 „ fehér Schifffon ing . . . . . 1 „ 1 „ alsó nadrág . . . . . 1 „ 3 „ törülköző . . . . . 1 „ 3 „ divat nyakkendő . . . . . 1 „</p>	<p>Lustig Ede, Budapest, Kerepesi ut 2. sz.</p>
Minden cikk a rendes megjegyzett áron adatik el.	